

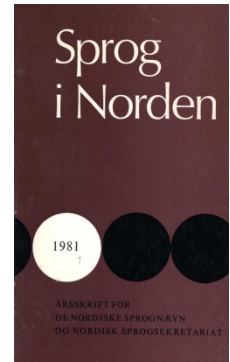
Sprog i Norden

Titel: Språksamarbeid i Norden 1980

Forfatter: Ståle Løland

Kilde: Sprog i Norden, 1981, s. 80-88

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Dansk Sprognævn

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Språksamarbeid i Norden 1980

Av Ståle Løland

NORDISK SPRÅKSEKRETARIAT

Nordisk språksekretariat er et samarbeidsorgan mellom språknemndene i Norden og andre organer som arbeider med språk- og terminologispørsmål. Sekretariatet er opprettet av Nordisk ministerråd, og får sine midler bevilget over det nordiske kulturbudsjettet. Retningslinjene fastslår at sekretariatet skal arbeide for å bevare og styrke det språklige fellesskapet i Norden og fremme den nordiske språkforståelsen.¹

Språkspørsmål

En hovedoppgave for sekretariatet er å forsøke å hindre at de nordiske språkene fjerner seg fra hverandre, f.eks. ved at de tar i bruk ulike ord for nye begreper. Språksekretariatet har behandlet flere språkspørsmål med sikte på å komme fram til fellesnordiske tilrådinger, dels på eget initiativ, dels etter henvendelser utenfra.

Ofte gjelder det å finne hensiktsmessige avløserord og oversettelser av engelsk-amerikanske lånord. Sekretariatet har f.eks. tilrådd betegnelsen *tegnrute* (dansk *tegnrude*, svensk *teckenruta*) for det som på engelsk heter *display*. Det dreier seg om det feltet som fins på lommeregnerne og visse kvartsur, der tallene og andre tegn kommer fram. For uttrykket *slow motion* i forbindelse med tv-overføringer o.l. har sekretariatet gått inn for omskrivninger med *langsom* (langsom film, langsom gen-givelse, langsam repris o.l.). I forbindelse med oljeutvinningen i Nordsjøen har sekretariatet tilrådd omskrivninger med *hav* for det engelsk-amerikanske uttrykket *offshore*.

Det kan også være lånord fra andre språk enn engelsk-amerikansk. For det franske ordet *économètre* (om en spesiell

bensinmåler i biler) har sekretariatet anbefalt oversettelsen *økonometer* (svensk *ekonometer*). Det var en rekke andre forslag til oversettelser: forbruksindikator, forbrukslampe, overbruksmåler, sparelampe, økometer og andre. Da sekretariatet valgte å gå inn for økonometer, la det avgjørende vekt på at denne betegnelsen viste seg å være den mest samlende i Norden, samtidig som den var i samsvar med internasjonal terminologi på området.

Sekretariatet forsøker også å foregripe språkutviklingen på enkelte områder. Det har således tatt opp spørsmålet om hva en skal kalle det neste århundret (2000—2099): *totusentallet* eller *tjuehundretallet*? (Se Sture Alléns artikkel "Några särskilt runda tidsord" i Festskrift til Carl-Eric Thors 8.6.1980, Helsingfors 1980.) Dette spørsmålet er ennå ikke avklart i Språksekretariatet og i de enkelte språknemndene.

Informasjon

Språksekretariatet legger stor vekt på å informere om sin virksomhet og om betydningen av nordisk språksamarbeid og språkfellesskap. Sekretariatet skaffer foredragsholdere og artikkelforfattere, og arrangerer selv konferanser, seminarer o.l. som tar opp spørsmål av interesse for nordisk språkrøkt.

Konferanser

Høsten 1980 arrangerte sekretariatet en konferanse om *internordiske ordbøker* i Göteborg. Det deltok ca. 30 representanter fra forlag, universiteter og språknemnder i Norden. Hensikten med konferansen var bl.a. å diskutere redigeringsprinsipper for og framstilling av ordbøker mellom to eller flere nordiske språk. Dessuten ønsket en å få kartlagt behovet for slike ordbøker. Sekretariatet vil publisere en rapport fra konferansen.

Våren 1981 arrangerte sekretariatet en konferanse om *nordisk språkplanlegging*. Konferansen handlet om muligheter og grenser for en språkplanlegging med et nordisk siktemål: Hva kan en oppnå til fordel for det nordiske språkfellesskapet f.eks.

ved hjelp av ordbøker, retningslinjer for staving og uttale, skriveregler for skole og offentlighet?

Det 27. nordiske språkmøtet

ble holdt på Självstyrelsegården i Mariehamn 2.—4. oktober 1980. Det deltok 38 representanter for språknemndene i Norden og Nordisk språksekretariat og tre gjester fra myndighetene på Åland. Hovedemnet for møtet var "flerspråklighet, språkløvgivning og språkutvikling". Dessuten var det bl.a. orienteringer om en planlagt nordisk språkkonvensjon og om fremmede elementer i finske nyord. De forberedte innleggene på møtet er publisert i dette skriftet.

Publikasjoner

Sammen med Nordisk råd har Språksekretariatet gitt ut skriftet "Att tala nordiskt — språkråd till nordbor i nordiskt samarbete". Skriftet gir råd om hvordan en bør uttrykke seg for å bli best mulig forstått av grannefolkene. Ved siden av mer allmenne råd inneholder skriftet korte beskrivelser av forskjeller mellom språkene som kan volde problemer for forståelsen. Hittil er skriftet trykt i 37.000 eksemplarer — et tall som viser at det er stort behov for publikasjoner av denne typen.

Sekretariatet arbeider også med et skrift som skal inneholde korte og relativt populære beskrivelser av språkene og språksituasjonen i Norden. Sammen med morsmåslærerforeningene — Nordspråk — arbeider sekretariatet med en katalog over undervisningsmidler til grannespråksundervisningen (jf. s. 90). Etter planen skal katalogen bl.a. inneholde kommenterte oversikter over tekstantologier, læremidler, ordbøker og litteratur om grannespråksmetodikk.

Språkdok

Sekretariatet forsøker ellers å skaffe seg oversikt over litteratur, ordbøker, forskningsprosjekter o.l. av interesse for nordisk språkrøkt. Her vil en få stor nytte av den nordiske dokumenta-

sjonssentralen for språkvitenskap — Språkdok — som er under oppbygging ved universitetet i Göteborg. Språksekretariatet har fått ansvaret for dette prosjektet, og er nå i gang med en omfattende innsamling av opplysninger om pågående språkforskning i Norden. Prosjektet omfatter forskning om språkene i Norden (bortsett fra innvandrerspråkene) innenfor fagområdene allmenn språkvitenskap, fonetikk, språkvitenskapelig databehandling, nordiske språk, finsk-ugriske språk og grønlandsk.

Den nordiske nyordsundersøkelsen

Språknemndene har i mange år arbeidet med å registrere nye ord og uttrykk som dukker opp i massemediene, fagtidsskrifter o.l. Resultatet av arbeidet hittil vil bli publisert i tre parallelle ordbøker — en for dansk, en for norsk og en for svensk (og finlandssvensk). Bøkene vil dekke perioden 1945 (Danmark 1955) til 1975. Etter planen skal manuskriptene være ferdige i løpet av 1981.

Arbeidet med nyord pågår kontinuerlig, og Språksekretariatet vurderer å gi ut egne nyordspublikasjoner. I den forbindelse har sekretariatet utarbeidet prøveredigeringer av nyordsmaterialet der dansk, norsk og svensk er alfabetisert sammen.

Ordboks- og terminologiprojekter

Språksekretariatet samarbeider med de nordiske terminologisentralene og andre om ordbøker og terminologilister med to eller flere nordiske språk. I 1980 har sekretariatet bl.a. arbeidet med manuskriptet til *Nordisk forvaltningsordbok*, som Föreningen Nordens Förbund skal gi ut. Sekretariatet er også engasjert i et terminologiprojekt for oljevirkksomheten i Nordsjøen, som Norsk språkråd og Rådet for teknisk terminologi står bak.

Det nordiske språkåret 1980—81

Foreningene Norden har proklamert skoleåret 1980—81 som nordisk språkår. Hensikten er å gjøre en ekstrainnsats for å

styrke og utdype det nordiske språkfelleskapet og spre kjennskap om språkforholdene i Norden. Språksekretariatet er sterkt engasjert i de forskjellige aktivitetene i forbindelse med språkåret, og er representert i de nasjonale språkarsskomiteene. Høsten 1981 vil sekretariatet arrangere en konferanse sammen med foreningene Norden der en vil diskutere erfaringene fra språkåret og hvordan det skal følges opp.²

Handlingsprogram for bedre språkforståelse i Norden

Det vil være naturlig å se dette i sammenheng med det forslaget til handlingsprogram for bedre språkforståelse i Norden som er under behandling i Nordisk ministerråds organer. Forslaget bygger på et tidligere utkast fra Språksekretariatet. I en uttalelse til Nordisk ministerråd har sekretariatet sagt seg villig til å påta seg de nye arbeidsoppgavene som forslaget legger opp til, under forutsetning av at sekretariatet får økte midler. Det gjelder bl.a. etterutdanning av grannespråklærere, arbeid med grannespråkenes plass i læreplanene for skolen og forskning om nordiske språkspørsmål.

Nordisk radio- og tv-satellitt

Fra Ministerrådet har sekretariatet også fått utredningen om en nordisk radio- og tv-satellitt til uttalelse. I uttalelsen støtter sekretariatet forslaget om en slik satellitt. Den vil få stor — kanskje avgjørende — betydning for språkfelleskapet og språkforståelsen i Norden. Den vil i langt høyere grad enn tidligere gjøre det mulig for folk flest å møte de andre nordiske språkene i naturlige sammenhenger, og dermed øke grannespråksforståelsen. Samtidig kan den bidra til økt språklig toleranse overfor andre språkvarianter enn ens egen, også dialektale varianter innenfor hvert enkelt språk. En radio- og tv-satellitt vil dessuten få stor betydning for de mange tusen nordboer som har flyttet til et annet nordisk land. I den grad programmer på dansk, norsk og svensk blir tekstet, bør dette skje på originalspråket. Dette gir en dobbelt språklig effekt. Det letter forståelsen av det talte språket samtidig som det øker fortroligheten med skriftspråket.

De enkelte nemndene

Nordiske sekretærstillinger

Da Nordisk språksekretariat ble opprettet i 1978, var det en forutsetning at språknemndene i Danmark, Finland, Norge og Sverige skulle få egne stillinger til å ta seg av de mer omfattende nordiske arbeidsoppgavene. Fra 1. januar 1981 har Norsk språkråd fått en ny vitenskapelig stilling til å ta seg av de nordiske oppgavene i rådet. Tilsvarende stillinger ble opprettet ved språknemndene i Finland og Sverige sommeren 1979. Det er ennå ikke opprettet noen ny stilling som nordisk medarbeider i Dansk Sprognævn, men nemnda har fått midler tilsvarende 1/3—1/2 stilling til timeavlønning av en løst ansatt medarbeider.

Språklig rådgiving

Alle språknemndene har det som en av sine hovedoppgaver å svare på språkspørsmål fra enkeltpersoner, organisasjoner, offentlige kontorer og andre. Denne delen av virksomheten har økt betydelig de siste årene, og tar mye av tiden til de ansatte i de forskjellige sekretariatene. I 1980 svarte f.eks. Dansk Sprognævn og Svenska språknämnden hver på ca. 8.000 spørsmål, de fleste over telefon. Finska språkbyrån hadde i 1980 vel 12.500 telefonsamtaler om språkspørsmål, og antallet samtaler til Svenska språkbyrån i Finland økte med 25 % til vel 4.000.

I tillegg kommer språkgransking av terminologilister, forslag til standarder, publikasjoner fra det offentlige o.l. Også gjennom meldingsbladene sine driver nemndene en omfattende rådgivingstjeneste (jf. omtale på s. 92 f.). Språknemndene i Finland deltar i radioprogrammene "Kielikorva" ("språkøret") og det direktesendte svenske "Språkväktarna". I fire måneder i 1980 har tre amanuenser i Dansk Sprognævns sekretariat medvirket i radioprogrammet "Sprogminuttet", i alt 84 utsendelser. Den daglige lederen av Svenska språknämnden, Bertil Molde, deltar regelmessig i radioprogrammer som tar opp språkspørsmål. Også Norsk språkråd har tatt opp spørsmålet med Norsk

rikskrinkingasting om å få medvirke i radioprogrammet "Språkrøret".

Ordboks- og terminologiarbeid

De fleste nemndene gjennomgår terminologilister, standardforslag o.l., og gir språklige tilrådinger både når det gjelder termer og definisjoner. Norsk språkråd og Svenska språknämnden er rådgivere for henholdsvis Rådet for teknisk terminologi (RTT) og Tekniska nomenklaturcentralen (TNC), og gjennomgår deres ordboksmanuskripter språklig. Dansk Sprognævn er representert i Terminologigruppen ved Handelshøjskolen i København. I Finland hører Centralen för teknisk terminologi inn under Forskningscentralen för de inhemska språken, som de finske og svenske språkbyråene. Íslensk málnefnd er representert i elektroingenjørenes ordutvalg.

I 1980 fortsatte Svenska språknämnden sin gransking av manuskriptet til en svensk—finsk ordbok. Nemnda gransket også det svenske manuskriptet til en ordbok for innvandrere (LEXIN-prosjektet). Nemndas arbeid med en svensk uttaleordbok og en norsk—svensk ordbok har fortsatt. Det siste er et samarbeidsprosjekt med Norsk språkråd.

Dansk Sprognævn står for utgivelsen av den autoriserte "Retskrivningsordbog", og er i gang med en omfattende revisjon av den siste utgaven fra 1955.

Norsk språkråd er den av nemndene som driver det mest omfattende terminologiarbeidet. Rådet har egne terminologikomiteer for biologi, samfunnskunnskap, fysikk, kjemi, datafag og markedsføring, og samarbeider med RTT om oljeterminologi. Prosjekt for datamaskinell språkbehandling ved Universitetet i Bergen, RTT og Norsk språkråd har gått sammen om å utvikle en norsk termbank. Ved utgangen av 1980 inneholdt banken ca. 50.000 termer med definisjoner. Sammen med Leksikografisk institutt ved Universitetet i Oslo arbeider rådet med to håndordbøker, en for bokmål og en for nynorsk.

Myndighetenes språk

Myndighetenes språk har i de siste årene kommet stadig ster-

kere i søkelyset, og flere av språknemndene har engasjert seg i arbeidet med å gjøre dette språket lettere tilgjengelig. Språknemndene i Sverige og Finland legger stor vekt på dette arbeidet og holder en rekke kurs o.l. for ansatte ved offentlige kontorer, i radio og tv, forlagsfolk, lærere, oversettere, sekretærer, studenter og andre.

Dansk Sprognævn har nær kontakt med danske oversettere ved EFs institusjoner i Bruxelles og Luxembourg. Nemnda samarbeider også med Danmarks Forvaltningshøjskole, og en representant for nemnda har der gjennomgått språklige problemer i forbindelse med utformingen av lover og bekjentgjørelser.

Norsk språkråd har medvirket ved utarbeidelsen av boka "På godt norsk", som er et tiltak for å styrke opplæringen i nynorsk i den offentlige forvaltningen.

Uttalelser

Språknemndene uttaler seg til myndighetene og andre om saker av språklig interesse, enten på eget initiativ eller ved at de får utredninger o.l. til uttalelse. Nemndene har således i uttalelser til Nordisk ministerråd støttet forslaget om en nordisk radio- og tv-satellitt (jf. ovenfor). I 1980 har Dansk Sprognævn og Norsk språkråd uttalt seg om et utkast til en nordisk språkonvensjon (jf. s. 74). Svenska språknämnden har bl.a. uttalt seg om rapporten "Högskoleutbildning och modersmålsträning" fra Universitets- och högskoleämbetet. Etter en henvendelse fra Det Centrale Uddannelsesråd har Dansk Sprognævn uttalt seg om språknorms- og språkriktighetsproblemer i morsmålsundervisningen. Norsk språkråd har bl.a. uttalt seg om forskriftene til lov om målbruk i offentlig tjeneste, om endringer i loven om personnavn og om en rekke saker som gjelder jamstillingen mellom bokmål og nynorsk.

Andre arbeidsoppgaver

Selv om språknemndene stort sett arbeider med de samme sakene, skiller de seg fra hverandre på enkelte punkter. Dansk

Sprognævn har f.eks. en omfattende ord- og sitatsamling. I 1980 økte samlingen med ca. 19.000 sedler slik at den ved årsskiftet 1980/81 var på ca. 605.000 sedler.

Norsk språkråd er et språkpolitisk organ og skal bl.a. "verne om den enkelte borgers rettigheter når det gjelder bruken av språket". Som et ledd i dette har rådet i 1980 utarbeidet en omfattende rapport om saker som angår jamstillingen mellom bokmål og nynorsk. Sekretariatet i Norsk språkråd gjennomgår skolens lærebøker språklig, og har i 1980 hatt 352 lærebøker til kontroll.

Svenska språknämnden gransker fortløpende forslagene til revisjon av Den svenska psalmboken. Sammen med Svenska Akademien, Tekniska nomenklaturcentralen, Standardiseringskommissionen i Sverige og språkekspertene i Statsrådsberedningen deltar Svenska språknämnden i samarbeidsorganet "Språkvårdsgruppen". I 1980 holdt denne gruppen sin fjerde konferanse med tittelen "Språkvård — rådgivning, planering, samverkan". Konferansen tok opp samarbeidet mellom språkrøkten og reklamebransjen.

(For nærmere beskrivelse av de enkelte språknemndenes arbeidsoppgaver vises det til Catharina Grünbaums artikkel "Språkvårdens kanaler" i Språk i Norden 1980.)

Noter

- 1 Se nærmere om organisasjon, arbeidsoppgaver o.l. i Språk i Norden 1977 og 1978.
- 2 Se nærmere om språkåret i Språk i Norden 1980.